která byla odznakem katolického kléru a kterou nosili i husitští kněží pražské strany a podle zprávy tohoto pozdního a nespolehlivého pramene snad i kněží Žižkových nových táborů (tj. Hradeckých), pozdějších sirotků (srov. zde na s. 269, pozn. k ř. 22); *v komži* v bílém plátěném kněžském rouchu; *božie tělo* posvěcenou hostii – 216 *jediné* jedině, jenom; *v sukni* v suknici, tj. v civilním oděvu; *druzí* jiní; *s bradami* s vousy – 218 *se jest vyvrhla hlíza* naskočila hlíza (vyrazil vřed, tj. morový) – 222 *v uodění* ve výstroji – 224 *hauptmany* hejtmany; *Prokůpek:* kněz Prokop Malý – 227 *na špici* v čele; *dvě vojště* (duál) dvě vojska, tj. sirotci (Hradečtí) a táborští; *polem* vojensky – 228 *v Marcích* v Markách, tj. v Marce braniborské a míšeňské – 229 *v Lužnicské zemi* v Lužici; *široce* mocně, silně; *do Rous* do Ruska (míněny patrně přímořské ruské, snad baltské země) – 230 *v Dansku* v Gdaňsku – 231 *mezi Brodem u Kouřima:* tj. u Lipan 30. května 1434

Poznámky ediční

Olomoucké povídky

Povídky dochovány v rkpe SVK v Olomouci M II 190, fol. 249a-280a (z r. 1482). Souborně vydal v přepise E. Petrů, Olomoucké povídky, Příspěvek ke studiu vývoje stč. zábavné prózy, Praha 1957, kde uvedeny starší otisky jednotlivých povídek a starší literatura. Tři povídky (č. 13, 20, 33) otištěny v našem Výboru I, Praha 1957, s. 588-590. – Z novější literatury srov. referáty: J. Hrabák, ČMM 77, 1958, 240 až 241; J. Kolár, ČLit 6, 1958, 203-206.

– Tuto se píše o jednom rytieři rozprávka

Rkp fol. 271a/b; vydání s. 70 (č. 22).

7 strdi] ſtrdij *rkp* – 10 lidi] lidij *rkp*

– Tuto se píše rozprávka velmi pěkná o jednom rytieři jménem Juliánovi

Rkp fol. 274b-275b; vydání s. 80-82 (č. 30).

6 aby *rkp*] aby se *Petrů* – 15 kdež] když, *nad* -y- *v rkpe nadeps.* -e- – 42 rádi] radij *rkp*

– Tuto se píše rozprávka velmi pěkná o jedné babě čarodějné

Rkp fol. 279b-280a; vydání s. 92-93 (č. 35).

17 chce zabiti *rkp*] chce tě zabiti *Petrů* – 18 nerodi] nerodij *rkp* – 22 svú ženu vlastní zabil *Petrů*] . wu żenu wlaſ . . . abil *rkp (porušeno)* – 27 Otejdi] oteydij *rkp*

Valter a Grizelda

Povídka se zachovala ve třech rkpech: 1. v Muz. II F 8, fol. 153a-160a (rkp psán v l. 1459-1469 – *M*); 2. v rkpe býv. křižovnické knihovny XXII A 4, nyní v pražské NK LV D 1, s. 245-269 (z r. 1472 – *A*); 3. v křižovnickém rkpe XXII A 16,

tichu sie dozezkee zemie. A tak mdugicze sie w
sseczka zemie. Kzezska naammnym wselim zgich
slawne witiezstwie. ypzilissneho obohazeme A
bohom swym hoyne obieti czastee czime A jakožto
swym pomozmikom wte walcze awoyme A A

Ozbozem Mieſta Dwo
ze ahanebne zahubem
kmle. Kaumedonta die
dizneho semnohymi
kmezaty Pany Kytie
zi ypanossm Dwyan
skym Miesstiany. A
powzpwdam zen mla
dych A panen vsslechtylych kwieczuee sluzbie a
powzieti tee kmsne apzeuwzene panny Exiony to
ho kmle Dwyanske wzeminstwo kmle Delamona
Muzie snazme prohlednietie a vzyte iak su wto
to swietie diwne pzihody A ze dmhdy vzitezne
zt wlike pzezzieti bezpzawie nezli mstiti. Neb
male bezpzawie zestit yako zieskm mala ktezto
plodi plame wliky admhdy wssie obzy sskodny
Du take mieli by sie vziti Kzali kmezata y pam
Czizozemzom nepzekazeti. ktezuz dozich wlasti
proswu potzebu sie pzibem bez zich sskody Neb
tohoto swieta sstiestie zestit iakožto nebe nestalee
wysoket mzn. amzke wyssiz sure obyzeze wlastm
wlastnostiz A tak czyuz kto nayuyssie stzipm sstie

21. Český prvotisk Trojánské kroniky

II

Skladatel Knih przed Kralem sedicym

podá [illegible] Knih/a prosý/aby wdiečnie přijal/omluwage se/že Mistr nenj/neb by byl Mistrem vcenym/ješby rad chtěl lépe/a ozdobnegij slo žiti

Obiže Nayiasnieglí Krali Gírzi.. Ya

nayhlupiagssij z služebnijkuow trwych služebnijk/pro nedostatek sinysla swe ho/gmenowati se nesmijm zgeweně/ale wssak vpřikrytij tiechto Knih/wnie kterych literách swe gmeno položil sem/abych od vtrhačůw klewetných vtrhan nebyl/ že sem se mieł pokusyti o dijlo Mistrowské/gsa sprostný Layk yazyka Cziekého/znage žaby mistruow neuok byla tauž robotu podstupiti/a toto dijlo dielati/a vsyle toto na se skladanij přigijti/mnohém vžitečnagij s yasnostij/ozdobnymi slowy y mudrostij/ byloby položeno než odenme: Ale poniewadž ssticuom se přegge drobtuow vžiwa ti/ktere padagij s školuow Panuow gijch: Teď vssim maudrým a oslawenym přij smem swatym/že mi přijti budau drobtuow sebrati/a shromažditi w gedno vzké osu dij/podle hlupostí me: Wieda že ty Krali yasny sy mudřetz při rozený/bez přijsenného ostřenij sinysla: Yakož o tobie znij ta pomest z Nayslowů tnegssijho Kratowskrewij Cziekého/až do moře/a od moře až do konců swieta/kterak sy wysoce wssecky sausedy přisedijcým přesahl maudrostij/a twe opatrnosti lidsky ro zum stihnůti nemuož a sprawedlwosti přem předse přichazegicym hoynegssij se vte be dostatek sauduom naleza. Ty sy počtený s mudrcy mudřetz/ Pyssinym prouw nijk/poddaným ohayce/Neposlussných skrotitel/Pochlebnijkuw nepřigimatel/Wier ných ochranitel/Služebnijků ssstedry darce/Mysli vskawněne/ W pracy nevstalý/La skawce lidsky/a každého kuprawuom zachowati chtie/a tak wssij maudrosti strom y s ratolestij zelený/pln owotce mudrosti nazwán sy: Na tobie se vsiwadlost žadného lstu vschlého nagiti nemuože: A poniewadž mnoho mudrosti/ y dowtipů vtebe se nagijti nemože/ Y toto k vteessnij odenme přignu/ wieda wuoli za skutek/ žebych rad položil/bych vmienijm ozdobnegssijm dospěly byl: Wssak odwaže se mluwnij od

A iii

22. Ctibor Tovačovský z Cimburka, Hádání Pravdy a Lži – viz s. 352

XXXV

Kapitola XXXXIII

Leż otewrzewssi usta wece/ v milých prza
tel gest Lekarzstwij/ ačkoli nayvpřimiegssij gest nam samym se opatrowati
každé samé osobie: Wssak naypoctiwiegssij panij/ budemeli zespolka hle
deti swého dobrého/ wssech spolu nasse sláwa růsti bude/ a den odedne rozmahati se
budau: Pakli se roztrhnem/ to což sme darowo s vsylým w swietie shromaždili a tie
že spracowali darennie a hanebnie od sebe od giti dame: Panij naymiegssij/ a
welice možné/ pamatowati muožte každá zwás/ co nesnazek a pracý gste pomnedi/ než
gste sobie tento swiet k wuli připrawili: Coz ty panij Pýchy potrpielas nepřátelij
pro prwnij počatek Lucyperuow: Co ty panij Hněw/ pro Kaguma s Abelem:
Co ty panij Záwisti/ pro Jakoba s Ezau: Co ty panij Nenawisti pro pro
roky od židuow. Co ty panij Lakomstwij od Dawida/ když gest lid Božij četl la
komstwij wtom mage: Co ty panij Lakoto pro Adama když gest yablko sniedl:
Co ty panij Smilstwo pro Ssalomuna/ geyž k modlam přiwedla: Co ty
panij Lenosti pro Saule/ kterýž lenost w službie Božij miel A tak wssecky panij
wassijmilosti se mnoho přičin a pracý přihodilo/ než gste zpusobili bich swuog k wuli
sobie/ a lidi natom swietie: Rozpomente se nato že žadná wassemilost obzwlasste/
bezemne gest swých wiecý nepusobila/ než každá kupotřebie swé mne potřebowala/ Ja
wždy yako poslussná/ a lekarka každé rány/ wam wssem hotowa byla sem/ nikdý neod
pirala/ ani se čjm zanepražnicla/ časy/ cesty/ neb ne cesty času/ neb ne času/ dessť slota
noz den buře/ zyma nechwale pokog walka/ straže osazené/ oheň y pussky y praky/ ni
když mi niz pro wasse dobré nepřekaželo/ s poslussnosti sem wždycky hotowa byla.
Widuz wtom powolnost wassij/ že stogijte o rozmnoženij swé/ a podmanenij
swieta tohoto/ a to gest stalo mnoho let/ Yako let na pnol ssesta Tisyce/ a nekte
ré ktomu/ tonž až po dnes/ Yakož koli sme wssechny wtom welké překažky mielý od
mnohych kteréž Buoh nam naprotiwenstwij poslal gest/ skrze Patryarchy od Ada
ma prwnijho: Od Noe Abraama/ až y Proroky: Potom nemoha nám

Nesnazek mnoho
mielý sestry

Leż každé Sestře
swé pomahala:

Swiet stal napřed
ssesta Tisyce:
Adam/ Noe/ Abraam/ Proroci:

23. Ctibor Tovačovský z Cimburka, Hádání Pravdy a Lži – viz s. 359

Kronyka welmi
pěkná / o Vrozeném a State-
ném Rytíři Janowi Žižkowi
chu / Prawdy Božij horliwém
Milowníku / ꝛc.

MUSEUM REGNI BOHEMIAE

24. Kronika velmi pěkná o Janu Žižkovi

nyní v pražské NK LVII D 1, fol. 75a-99a (zápis z r. 1520 – *B*). První dvě zpracování jsou stejné redakce, odlišují se od verze z r. 1520. Později byla povídka často vydávána tiskem. – Z rkpu *M* vydal text paleograficky (s některými nepřesnostmi) J. Polívka, Dvě povídky v české literatuře XV. stol., Praha 1889, s. 47-56 (připojeny varianty z rkpu *A*). Z rkpu *B* vydal text paleograficky Fr. Černý, LF 20, 1893, 313-320. Srov. též B. Václavek, Historie utěšené a kratochvilné, 2. vyd. Praha 1950, s. 154-166. O povídce psali J. Gebauer a B. Spiess, Walter a Griselda, LF 4, 1877, 60-68 a J. Polívka v uvedené studii. – Naše vydání vychází z rkpu *M* s přihlédnutím k rkpu *A*.

Ojedinělé slabičné *-l-* s prův. *-i-* (113: *ſylzy*) přepisujeme jako *-l-*. Tvary aoristu, jež písaři působily potíže a jež zaměňoval za tvary prézentu, necháváme, pokud tak lze rkp interpretovat, ale nerekonstruujeme je.

3 myslivý *Hk*] myſliwy w buduczych wieczech *M*, *A* – 4 A to se jiným zemanóm nelíbilo *A*] *není v M* – 8 takového *A*] tak *M* – 19 hnu se] hnul ſie *M*, hnu ſebu *A*, pohnul ſe *B* – 35 odtad] odtak *M* – 39 posluhujíc *A*] poſluchagicz *M* – 42 tudy *A*] wzdy *M* – 50 pánóv a paní urozených] *není v A*, *v M chybí jen* pánóv – 64 ana *M*] ona *Polívka*; s ní *A*] ſnim *M* – 99 dietětem] dietetem *M* (*též* 101, 134) – 119 chtěl tiem *M*] chtěl ſie tiem *A* – 132 Janikolóv *A*] Janikolo *M* – 135 odpovědě *A*] odpowiedieti *M* – 139 tak *M*] tak sem *A* – 142 milování *A*] milowati *M*, milowan(i) *Polívka* – 146 též] tez *M*, toz *Polívka* – 173 manželství *A*] mālzelſtwi *M* – 181 co sem *A*] *není v M* – 189 teďť *A*] todt *M* – 195 zdržeti *A*] ſie zdrzieti *M* – 202 když se *A*] kdyz by ſie *M* – 217 a obyčejóm] abyczegom *M* – 220 vyjide *A*] wygede *M* – 225 nemohla *A*] nemola *M* – 252 netoliko *A*] netolito *M* – 253 nesnadně *A*] *vynech. v M* – 254 v takových *A*] takowych *M*

Rudolf a Brizelda

Povídka je zachována v rkpe býv. křižovnické knihovny XXII A 4, nyní v pražské NK LV D 1, s. 270-316. V transkripci ji vydal (spolu s lat. verzí) J. Polívka, Dvě povídky v české literatuře XV. stol., Praha 1889, s. 59-93; srov. též B. Václavek, Historie utěšené a kratochvilné, 2. vyd. Praha 1950, s. 167-181. Vycházíme z rkpu s přihlédnutím k Polívkovu vydání. – Český překlad povídky je dosti chatrný, některá místa byla špatně přeložena, některá byla pokažena opisovačem. V naší ukázce se pokoušíme pokažená místa opravit nebo aspoň se zřetelem k lat. předloze ukázat na správný smysl míst špatně přeložených. – Z literatury srov. M. Kopecký, O vztahu mezi Trojánskou kronikou a historií o Bryzeldě, sb. Rodné zemi, Brno 1958, s. 371-376.

Naše ukázka, jež obsahuje 9. až 14. kapitolu, je v rkpe na s. 293-316, ve vyd. Polívkově na s. 79-93.

33-34 v zbožiech, mých otcóv pečlivost jest ustavičně shromáždila *Hk*]w zbořiech mych pečliwoſti geſt wſtawičnie ſhromazdilo *rkp* – 46 převyšujéc (alias pulchritudine supergrediens) *Hk*] přewyſugeš *rkp* – 50-51 aby neřekla (ne persencias) *Daňh*] aby neřeklo *rkp* – 53 malé panství (pusillum dominium) *Hk*] w malem panſtwi *rkp* – 72 tobě věřícieho (credentem deceperis coniugem) *Hk*] tobie wiericiemu *rkp* – 75 mladosti] mladoſt *rkp* – 81 ustavičnost *Hk*] nevſtawičnoſt *rkp* – 82-83 se túlají častokrát na ulicech aneb kdyžto sedie v okéncích *(nemá lat. předl.) Hk*] ſe tulagi čaſtokrat w okencych aneb kdyzto ſedie na vlicech *rkp* – 83 vyznáním] wyznim *rkp* – 86 přišlý] přiſlym *rkp* – 101 vzemši (*podle ř.* 99)] wzemſe *rkp* –

105 přišly (fama pervenit) *Daňh*] *není v rkpe* – 108 ve mnohé srdce žalosti, žalostí velikú želel jesti (in multa cordis anxietate proprie consortis deflet pulchritudinem) *Daňh*] we mnohe ſrdce zaloſti weliku zelel geſti *rkp* – 110 bieše... trápena (torquebatur) *Daňh*] trapena *rkp* – 133 *za* klénotóm *v rkpe znovu zapsán s malými obměnami text:* A když bieše ráno... svým klénotóm (*srov. ř.* 128 - 133) – 153 které jsi (quam perduxisti)] *není v rkpe* – 179 A když se stazováchu příčiny zavolánie (eis sciscitantibus causam vocacionis) *Daňh*] A kdyz ſe ſtazowaſe priciny zalowanie *rkp* – 200 láskú] laſku | laſku *rkp* (*na rozhraní řádků*) – 203-204 jakožto žádá založenie... dosti mieti své tvářnosti (prout affectat materia semper forman. O ut materia semel in forman transiens suo posset dici contenta formato) *Nedv*] Jakozto zada mužow založenie dworu. O by zalozenie geddnu twor wegducy mohla doſti mieti ſyte twařnoſti *rkp* – 208 k konci *Daňh*] koncy *rkp* – 210 život i] i *není v rkpe* – 227 k němuž (ad quam ligatus extiterat) *Daňh*] *není v rkpe* – 232 nižádný mu] nízadnemu *rkp* – 244 aby...] *v rkpe chybí sloveso, asi* „povalit", *srov. lat.* sunt in terram precipitare conati

Ctibor Tovačovský z Cimburka: Hádání Pravdy a Lži

Původní rkp z r. 1467 se nezachoval, dílo je známo jen z tisku z r. 1539 (Knihopis č. 1711). V nové době nebylo ještě vydáno; ukázky otištěny v Erbenově Výboru II, Praha 1868, sl. 791-804. O díle Tovačovského psal V. Brandl v úvodu k vydání Knihy tovačovské, Brno 1868; nověji B. Křemenák, Nad dílem Ctibora Tovačovského z Cimburka, Slovesná věda 2, 1948/9, 211-212.

Tisk z r. 1539 je nepečlivý, má mnoho chyb. Jazyk skladby je porušen četnými, ale nedůsledně uplatněnými mladými jevy. Také grafika je nedůsledná. Velmi kolísá v označování délky samohlásek, proto upravujeme podle předpokládaného stavu v oné době. Protože silně kolísá psaní *-i- (ij)* a *-i- (i)*, přepisujeme jednotně v tvarech zájmena 3. os. pl. *-i-*, i když v tisku je dost pravidelně *o nijch, z nijch, s nijmi, gijch* apod. Znakem *-ů-* se v tisku označuje někdy původní *-ú-*, jindy nové *-ů-*, jež vzniklo z *-uo-*; přepisujeme podle původu.

– (Druhá předmluva)

V tisku na l. 2a/b.

7 mnohem] mnohém *t* – 14 přísedící] přiſedijcým *t* – 20 laskavce] Láſkawce *t*

– (Pýcha a její sestry)

V tisku na l. 33a-36b.

29 s sebú] ſebů *t* – 132 s těžkem] ztiežkem *t* – 146 s sebou] ſebau *t* – 186 poměly] pomnieli *t* – 265 důstojny] důſtognij *t* – 306 je *Hk*] gey *t*

– (Závěr)

V tisku na l. 131a/b.

9 k každému] každému *t* – 25 bude] budē *t*

Kronika velmi pěkná o Janu Žižkovi

Kronika zachována v rkpe gymnasijní knihovny ve Freiberku, fol. 156a-165a a ve starém tisku z 2. pol. 16. stol. (Knihopis č. 4469). – Vydal J. Goll, Vypsání o mistru Jeronýmovi z Prahy. Kronika o Janu Žižkovi, Praha 1878; dále V. Novotný, Kronika velmi pěkná o Janovi Žižkovi, čeledínu krále Václava, Praha 1923; nověji Fr. Svejkovský, Staročeské vojenské řády, Památky 14, Praha 1952, s. 28-35.

29 sv.] S° *rkp (pod. dále)* – 30 lučil *rkp*] hodil *t* – 34 napadl *rkp*] popadl *t* – 48 svobodně *rkp*] zjevně *t* – 52 za hony *t*] za honu *rkp* – 55 kříž *t*] † *rkp* – 64 zamordovala neb zapálila... zahubila *rkp*] mordovala, pálila... hubila *t* – 65 zuostal *rkp*] byl *t* – 72 z Uher *rkp*] *chybí v t* – 74 díti *rkp*] státi *t* – 82 dáti] dali (-li *škrtnuto a nadepsáno* -ti) *rkp* – 83 aby *t*] *chybí v rkpe*; A nětco jest *rkp*] A nětco v tom *t* – 89 A když jsú šturmovali *rkp*] A tuze k němu šturmovali *t* – 94 uhlédajíc *rkp*] *chybí v t* – 101 kostely páliti kázal *rkp*] *chybí v t* – 103 A tu *rkp*] A ti *Svejk* – 114 Múcha jménem *rkp*] příjmí Moucha *t* – 116 k Lomninám *rkp*] z Lomnína *t* – 119 táhl jest] *v rkpe zapsáno dvakrát* – 121 u Votice *Svejk*] v BoVoticze *rkp* (Bo *škrtnuto*), u Botíče *t* – 131 dobyl *rkp*, *t*] doby *Svejk* – 133 cepami *Svejk*] *v rkpe konec slova nečitelný* – 135 Nymburk *rkp*] Limburk *t* – 136 Chrudim *Svejk*] *v rkpe zač. slova nečitelný*; Jaromiře *Svejk*] *v rkpe zač. slova nečitelný*, Jaroměře *t* – 137 sobě ufali, obraně *rkp*] sou úfali v své obraně *t* – 150 se hnuli *rkp*] sou zahnáni *t*; jest stanuov shořalo *rkp*] stanův spálivše *t* – 160 Kány, Jassy *rkp*] Kanygaše *t* – 178 provaloval *rkp*] prolamoval *t* – 222 jezdil *rkp*] jezdíval *t* – 223 boje *rkp*] bitvy *t* – 228 v Marcích] w Maczijch *rkp* – 229 do Rous *rkp*] *v rkpe před tím přeškrtnuto* Rakous, do Rakous *t* – 230 v Dansku *rkp*] v Kdánsku *t*